

Eino Murtorinne

* 25.11.1930 † 15.7.2023

Uusimman ajan kirkkohistorian emeritusprofessori Eino Murtorinne kuoli Helsingissä 15.7.2023. Hän oli 92-vuotias, syntynyt Kiuruvedellä 25.11.1930. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1973.

Eino Murtorinne pääsi vuonna 1950 ylioppilaaksi herännäispainotteisesta Raudaskylän keskikoulusta ja lukiosta. Hän aloitti kohta teologian opinnot Helsingissä. Ajan tavan mukaan hän suoritti korkeimmat arvosanat useasta oppiaineesta.

Murtorinne vihittiin papiksi vuonna 1956 Kuopiossa. Myöhemmin hänen oli tehtävä valinta tieteelliselle uralle suuntautumisen ja käytännön papintyön välillä. Murtorinne valitsi edellisen. Tutkimusaiheen valintaan vaikutti ratkaisevimmin Turun yliopistossa Suomen historian professorina toiminut Mikko Juva. Murtorinne rupesi tutkimaan 1800- ja 1900-luvun vaihteen sortokauden eli niin sanottujen routavuosien oikeustaistelua kirkon ja papiston näkökulmasta.

Murtorinne väitteli syksyllä 1964 tutkimuksellaan *Papisto ja esivalta routavuosina 1899–1906*, joka oli käännteentekevä tuodessaan kirkkohistorian tutkimuksen melko lähelle nykyaikaa ja liittäessään siihen poliittisen aspektin.

Väitöskirjaa valmistellessaan Murtorinne oli tekemisissä myös niin sanottujen profaanihistorioitsijoiden kanssa. Hän kuului legendaariseen Tannerin seminaariin, joka tarjosi hänelle vertaistukea. Licensiaatintyön epävirallinen tarkastus järjestettiin Suomen ja Skandinavian historian professorin Pentti Renvallin seminaarissa. Hannu Soikkanen, myös alun perin Juvan oppilas, oli Murtorinteen perheystävä.

Luterilaisen esivaltateologian problematiikka vei Murtorinteen kohta uusille urille, tutkimaan Saksan kirkkotaistelua. Hän pääsi keräämään aineistoa Saksan ja Pohjoismaiden kirkkojen suhteista kolmannen valtakunnan aikana. Saksan kirkkotaistelun tutkimus tuotti yhteensä neljä merkittävää monografiaa. Murtorinne kykeni niissä säilyttämään tieteellisen objektiivisuutensa eikä kansallissosialismin vaikutukseen liittyvästä aiheestaan huolimatta noussut miksiäkään ”kohutuskijaksi”.

Murtorinne nimitettiin vuonna 1975 ihannevirkaan, uusimman ajan kirkkohistorian henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi. Hän rupesi määrätietoisesti suuntaamaan omaa ja oppilaidensa mielenkiintoa kirkon ja papiston asemaan suo-

malaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Hänen johdollaan käynnistyi Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti ”Suomen kirkko uusimman ajan aatteellisissa, poliittisissa ja sosioekonomisissa muutoksissa”.

WSOY julkaisi *Suomen kirkon historian* 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla professorien Kauko Pirisen, Pentti Laasosen ja Eino Murtorinteen yhteistyön tuloksena. Murtorinne kirjoitti siihen 1800- ja 1900-lukua käsittelevät laajat osat.

Murtorinteen hyvää ajan hengen ”vainua” osoitti, että hän kiinnostui 1980-luvun puolivälissä kirkkojen asemasta Itä-Euroopan sosialistisissa maissa ja ryhtyi organisoimaan sitä koskevaa tutkimusta. Neuvostoliittoon, Inkeriin, Baltiaan, Itä-Saksaan ja muuhun Itä- ja Keski-Eurooppaan kohdistuneen tutkimuksen ajankoh-taisuuden osoitti lopullisesti Berliinin muurin murtuminen vuonna 1989.

Suomen kirkkohistoriallisessa seurassa Murtorinne hoiti kaikkia keskeisiä tehtäviä puheenjohtajuuteen saakka. Juhlakirjan *Kirkko ja politiikka* hän sai 1990. Hän oli keskeisesti toteuttamassa seuran 100-vuotistapahtumaa vuonna 1991. Seuran kun-niajäseneksi Murtorinne kutsuttiin vuonna 2001. Hän edusti seuraa Tieteellisten seuran valtuuskunnan hallituksessa.

Suomen Historiallisen Seuran tutkija-jäseneksi Murtorinne kutsuttiin nuorena dosenttina vuonna 1969. Seuran hallituk-sessa hän toimi pitkään ja oli puheenjoh-tajana vuonna 1984. Silloinen toiminnan-johtaja muistaa Murtorinteen esimiehenä, joka oli poikkeuksellisen ystävällinen ja hienovarainen.

Murtorinne toimi myös pohjoismaisen yhteistyön edistämiseksi kirkkohistorian piirissä. Hän julkaisi Markku Heikkilän

kanssa Kotimaa-kustannustalon historian ja oli sen jälkeen Suomen lehdistöhistori-allisen seuran johtokunnan jäsen.

Murtorinne suunnitteli Suomen kirkkohistorian laitoksen assistenttina kirkkol-lisen kansanperinteen yleiskyselyn. Tar-koituksena oli selvittää toisaalta vanhan kirkollisen tavan murtumista eri puolilla Suomea ja uuden elämänmuodon omak-sumista, toisaalta suomalaisten herätys-liikkeiden vaikutusta. Kyselylomake, joka oli laajuudeltaan lähes 30 sivua, käännet-tiin ruotsiksi. Esikuvan tarjosi Lundissa professorina työskennellyt Hilding Pleijel.

Eino Murtorinne kuului vuodesta 1976 lähtien paitsi *Teologisen Aikakauskirjan* myös *Historiallisen Aikakauskirjan* toimituskuntaan. Savon historian toi-mituskunnan puheenjohtajana hän vai-kutti sittemmin käytännössä siihen, että savolaiset ovat maakuntahistorioiden etu-rivissä.

Murtorinne oli paitsi tutkija ja tutki-musten ohjaaja, myös tiedepoliitikko, joka toimi Suomen Akatemian humanistisen toimikunnan jäsenenä ja varapuheenjohtajana.

Murtorinne kantoi omalta osaltaan vastuuta luterilaisen kirkon ekumeeni-sista ja kansainvälisistä suhteista 1970-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun. Hän toimi kolmen arkkipiispan – Martti Simojoen, Mikko Juvan ja John Vikströ-min – aikana. Hän oli kirkon ulkoasiain neuvoston teologisten asiain jaoston pit-käaikainen jäsen ja puheenjohtaja.

Murtorinne oli koulutuksensa ja suun-tautumisensa perusteella laaja-alainen teologi. Hän oli mukana luterilaisen kir-kon oppineuvotteluissa Venäjän ortodok-sisen kirkon kanssa. Murtorinne antoi merkittävän panoksen myös kirkko-val-

tio-problematiikan sekä kirkon ja kulttuurin suhteiden pohdintaan.

Suomen evankelisluterilainen kirkko myönsi Murtorinteelle vuonna 2014

Pyhän Henrikin ristin. Kirkon korkeimman kunnianosoituksen perusteena olivat hänen akateemiset ja ekumeeniset ansionsa.

Hannu Mustakallio

Kuva: Seppo J. J. Sirkka /
Suomen kirkkohistoriallinen seura